

تألیف دائرة المعارف خط بریل

گفت‌وگو با محمد نوری

شناسه

دفتر فرهنگ معلولین در حال نهایی کردن *دائرة المعارف خط بریل* است و تا پایان سال ۱۳۹۳ حداقل به صورت مجازی روی اینترنت منتشر خواهد کرد. آقای محمد نوری مدیر این *دائرة المعارف* در مصاحبه‌ای با خبرنگار *توان نامه* با بیان مطلب فوق به سؤالات ما پاسخ گفت.

* انگیزه شما برای تألیف دانشنامه خط بریل چیست؟

- دفتر فرهنگ معلولین که از ۱۷ مهرماه ۱۳۹۰ کارش را زیر نظر جناب حجة الاسلام والمسلمین سید جواد شهرستانی آغاز کرد، از ابتدا خط‌مشی فرهنگ سازی و ارتقاء و توسعه فرهنگ معلولیت را در دستور کارش قرار داد. هشت گروه علمی از جمله گروه دانشنامه نگاری را راه‌اندازی کرد. در طی سه ماه، دانشنامه نابینایی، دانشنامه معلولین، *دانشنامه کحاله*، *دانشنامه پارالمپیک* برنامه ریزی و تا حدود تألیف آنها پیشرفت داشت. هم اکنون دانشنامه نابینایی به اتمام رسیده و در حال ویرایش علمی است.

اما از سال گذشته چند دانشنامه جدید مطالعه شد. یعنی ضرورت آنها احساس شد. یکی *دانشنامه خط بریل* و دوم *دانشنامه کتاب گویا* و سوم *فرهنگنامه شخصیت شناسی* بوده *دانشنامه خط بریل* به دلیل ضرورت‌ها سریع‌تر کار شد و اکنون مراحل پایانی تألیف مقالات را طی می‌کند.

پس انگیزه ما یکی دستور تشکیلاتی بود؛ یعنی دفتر فرهنگ معلولین وظیفه خود می‌داند این طرح‌ها را اجرا کند؛ دوم فقدان چنین اثری در جهان و نیاز مبرم به چنین اثری در ایران و جهان اسلام است.

* سبک و شیوه این دانشنامه چگونه است؟

- دانشنامه‌های مدرن که در یکصد سال اخیر تألیف و عرضه شده معمولاً یکی از دو شیوه اطلاع‌رسانی یا دانش محوری پیروی کرده‌اند. دانشنامه و *دائرة المعارف* در تعریف ما تعریف یکسان و همانند دارند و برخی از اینها عرضه اطلاعات موجود در یک قلمرو را وظیفه خود می‌دانند و بعضی دیگر شناسایی مباحث و مسائل یک موضوع علمی و تنظیم الفبایی آن را وظیفه خود می‌دانند.

دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی از پوری سلطانی؛ *دائرة المعارف جهان نوین اسلام* از اسپوزیتو و ترجمه گروهی از مترجمان؛

دانشنامه ناشنویان از محمد نوری و دهها دانشنامه دیگر به شیوه اطلاع‌رسانی تألیف شده‌اند. اما *دائرة المعارف بزرگ اسلامی* از سید کاظم بجنوردی، *دائرة المعارف الاسلامیة الشیعیة* از سید حسن امین و دهها تألیف اینچنینی دیگر مباحث و موضوعات یک یا چند علم را بر اساس ضوابطی که اهم آن تنظیم الفبایی مدخل‌هاست تدوین و عرضه کرده‌اند. *دانشنامه خط بریل* دقیقاً تابع مدل یا شیوه اطلاع‌رسانی است.

* تعداد مدخل‌ها و انواع آنها را توضیح دهید؟

- تا کنون حدود ۱۱۰۰ مدخل شناسایی و کار شده است و پیش‌بینی می‌شود تا ۱۵۰۰ مدخل برسد. انواع آنها عبارت‌اند از: معرفی کتب به خط بریل و کتب درباره خط بریل؛ گزارش نهادها و مؤسسه‌های آموزشی، پژوهشی، خدماتی و انتشاراتی بریل؛ معرفی پایگاه‌های مهم روی شبکه جهانی؛ معرفی نشریات ویژه بریل؛ موضوعات و مفاهیم مثل تاریخ بریل، کوتاه نویسی، قواعد؛ شخصیت شناسی اعم از بنیان‌گذاران، خادمان، منتقدان، نویسندگان به خط بریل، ترویج‌کنندگان و پژوهشگران؛ کتابخانه‌های دارای آثار بریل؛ دستگاه‌ها و وسایل نگارش با خط بریل.

در واقع تمامی مدخل‌های این دانشنامه ذیل هشت گروه فوق طبقه بندی شده‌اند.

* اهمیت و تأثیر و سودمندی آن؟

- نابینایان به دلیل فقدان حس و قدرت بینایی، باید با حس شنوایی یا حس لامسه یادگیری خود را تکمیل کنند. یعنی لامسه و منابع بریل و شنوایی و کتاب گویا جایگزین چشم و بینایی و منابع مکتوب می‌گردد. اما روان‌شناسان و کارشناسان تعلیم و تربیت بارها با تجربه به دست آورده‌اند که نابیناها فقط نمی‌توانند به شنوایی تکیه کنند و حتماً باید از لامسه و منابع برجسته هم استفاده کنند.

از طرف دیگر در ایران حداقل آمار نابینایان و کم بینایان شدید را ۷۰۰ هزار نفر و حداکثر آن را ۴ میلیون نفر گفته‌اند. این تعداد انسان اگر به خوبی آموزش داده نشوند کل و سربار جامعه خواهند شد و اگر به روش درست آموزش دیده و مهارت آموزی آنان تکمیل شود، مشارکت اجتماعی داشته و بخشی از مشکلات جامعه را رفع می‌نمایند.

وقتی دو موضوع فوق را کنار هم می‌گذاریم، اهمیت خط بریل را می‌بایم. اما این دانشنامه چه خاصیتی خواهد داشت، اولاً به مربی‌ها و استادان بریل اطلاعات و آگاهی‌هایی می‌دهد که با چشم باز، نابینایان را آموزش دهند؛ دوم اینکه دانش آموزان با آگاهی و درایت به یادگیری بریل می‌پردازند؛ سوم اینکه تجربه‌های مقولاتی مثل کوتاه نویسی در اختیار نسل جدید قرار می‌دهد، چهارم گردش اطلاعات و تبادل جهانی اطلاعات را سرعت می‌بخشد.

* وضعیت بریل در ایران نسبت به دیگر کشورها چگونه است؟

- حدود سال ۱۳۰۰ش بریل وارد ایران شد ولی در مصر زودتر وارد شد. یعنی حدود یک سده در ایران سابقه دارد و تحولات مختلف داشته است. در برخی مقولات جلوتر هستیم ولی در برخی زمینه‌ها در حال عقب افتادن هستیم. در کشورهای عربی جهان اسلام، هر سال چندین همایش بین‌المللی، کتب متعدد و متنوع، تحقیقات بسیار عرضه می‌شود، مراکز گوناگون دارند و مهم‌تر در نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی، جایگاه مستقل و ویژه برای خط بریل در نظر گرفته‌اند.

فقط یک مورد بگویم که از این مورد می‌توان وضعیت را در ایران دانست. *دائرة المعارف بزرگ اسلامی و دانشنامه جهان اسلام* دو دائرة المعارف بدون بریل و مهم در ایران است. این اثرها گویای اندازه پیشرفت تحقیقات در ایران است. متأسفانه هیچکدام در حرف ب به بریل و در خ به خط بریل

نپرداخته‌اند. حتی مدخل ارجاعی هم ندارند.

* از نظر زمانی و از نظر حجم این دانشنامه کی و با چه حجمی منتشر می‌شود؟

- دانشنامه اطلاع‌رسانی معمولاً ۱۵ ماهه تولید می‌شوند، ما تا پایان امسال وقت داریم تا به اتمام رسانده و عرضه کنیم. اما مراکز تولید اینگونه آثار در جهان تلاش می‌کنند در یک جلد عرضه کنند تا استفاده از آن و حمل و نقل راحت باشد. پیش بینی می‌شود یک جلد حدود هزار صفحه‌ای بشود.

* قلمرو جغرافیایی و تاریخی و علمی آن؟

- تلاش کرده‌ایم همه کشورهای جهان اسلام را مطالعه کنیم، البته جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای شهرستانی در حد دیگر تولیدات اعتبار مالی می‌دهند، و امکان مسافرت و مطالعه حضوری نیست؛ بلکه از طریق کتابخانه‌های آنلاین و نشریات بین‌المللی مطالعه می‌کنیم.

از نظر تاریخی از وقتی توجه نابینایان به حس لامسه به عنوان جایگزین حس بینایی جلب شد، در قلمرو آورده‌ایم. البته پس از اختراع آقای بریل، رونق یافت و مدخل‌ها از این دوره تا کنون بسیار زیاد است.

از نظر زبانی و ملت‌ها، تجربه‌ها و دستاوردهای همه کشورها و ملت‌ها در قلمرو است. البته اگر بخواهیم همه بریل اروپا و امریکا را بیاوریم بسیار حجیم خواهد شد و اساساً چنین بودجه و امکاناتی هم نداریم؛ از اینرو بریل موجود در اروپا و امریکا منحصر خواهد شد به منابع مرجع، سازمان‌ها و نهادهای پژوهشی و آموزشی و شخصیت‌های مبتکر و مهم.

اما بریل در جهان اسلام محدود به قلمرو خاصی نیست و هر آنچه صید کنیم، معرفی می‌کنیم.

* کسانی که با این طرح همکاری کرده‌اند، چه افرادی بوده‌اند؟

- این پروژه متکی به خود معلولین یا پژوهشگر است، یعنی از کسانی که در بریل کار کرده‌اند استدعا کردیم که زندگی‌نامه یا گزارشی از کارشان بدهند. اغلب افرادی که همکاری کردند کارشناس امور معلولین و خبرویت در این موضوع دارند.

* در پایان از اینکه وقت خود را در اختیار این مصاحبه گذاشتید تشکر می‌کنیم.